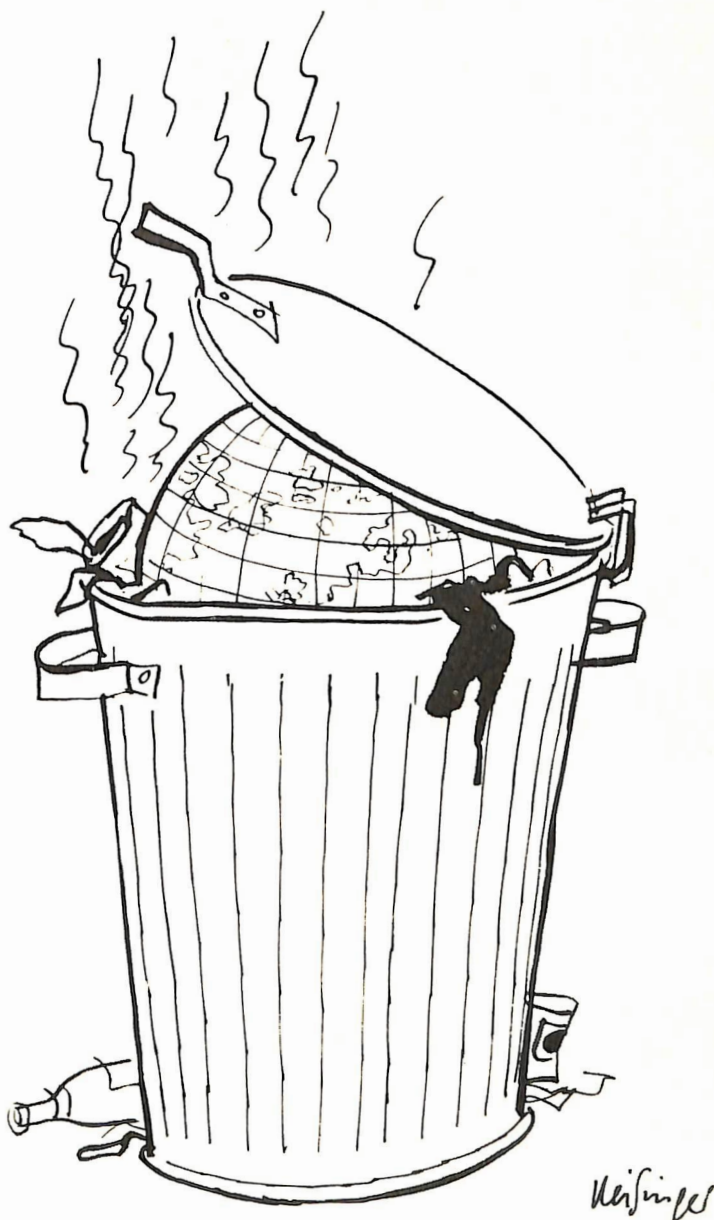

Rijk en arm

Het vierde grote treffen tussen de rijke en arme landen, de UNCTAD-conferentie in Nairobi, liep onlangs in Kenia af. Cora Ouweleen, medewerkster voor HIVOS, schreef voor de radio-uitzending van het H.V. van 7 juni een beschouwing, waaruit we enkele passages overnemen.

In Nairobi ging het opnieuw hierom: de rijke landen worden rijker, de arme armer. In Nairobi vroegen de ontwikkelingslanden om de oprichting van een fonds, om de grondstoffenprijzen wat vaster te maken, minder afhankelijk van wat het Westen dikteert. Verder vroegen ze verlichting van hun schuldenlast.

En wat kwam er na weken onderhandelen uit? Die schulden, dat wordt nog eens bekeken, per land afzonderlijk. Dat grondstoffenplan, dat fonds om de prijzen wat stabiel te maken, daarover komt volgend jaar een aparte conferentie.

Minister Pronk zei dat de UNCTAD-conferentie niet was mislukt. Misschien niet. Al was het maar omdat steeds duidelijker wordt dat het harde standpunt van de grote rijke landen gebroken moet en misschien kan worden door een aantal, kleine rijke landen (waaronder Nederland), dat in Nairobi welwillend stond tegenover de Derde Wereld, samen overigens met een standvastige houding van de Derde Wereld zelf. Dat is niet eens alleen hun belang, ook het onze; als we alle morele overwegingen eens even terzijde laten. Want de eerste uren van de confrontatie die het Westerse standpunt uiteindelijk oproept, zullen de rijke landen nog kunnen doorstaan. Maar daarna zal met name het aan grondstoffen arme Europa het toch erg moeilijk krijgen, als de bevolking uitgelegd moet worden waar dat grondstoffen-tekort vandaan komt, waarom de werkloosheid massaal wordt en prijzen onbetaalbaar.

Als de rijke landen bovendien blijven volharden in hun weigering de schuldenlast van de Derde Wereld te verlichten, dan kan die weigering uiteindelijk leiden tot een ineenstorting van de kapitaalmarkten. Alsof de wereld met zulke mogelijke uitkomsten gediend is.

De wereldhandelsconferentie in Nairobi had praktische en moreelvolwaardige oplossingen moeten brengen. Het bracht niet veel meer dan geharrewar tussen de blokken en binnen de blokken zelf. Toch spreekt zo'n conferentie klare taal: „Ieder voor zich en de (machteloze) Verenigde Naties voor ons allen”.

In deze Humanist:

- Identiteit en noodzaak van Geestelijke Verzorging, het tweede deel in een serie van 4, geschreven door C. H. Schonk
- „Soms voel je iets heel diep” - de Stichting Nederlandse Onderwijs Televisie maakte een serie voor kinderen over religieuze ervaringen. Albert Nieuwland was een van de samenstellers (pag. 3).
- Exploitatie van de zeebodem. A. E. Gerretsen ziet „een kans om eindelijk een bewijs te leveren dat de nu levende generatie haar verantwoordelijkheid kent voor de generaties die na haar komen”.

Hoofdbestuur

Op 21 mei was het hoofdbestuur in slechts een kleine bezetting bijeen; enkele zieken en enkele bijzondere verhinderingen. Maar wel was Sorgedragers er nog een keer bij voor een punt van de agenda, en was er de Hoofdraadsman. Gasten uit de gemeenschapsbesturen zien we eigenlijk nooit meer.

De vergadering werd geopend met een welkom aan Gerard Kosse, 's zaterdags tevoren door de Verbondsraad in het H.B. benoemd. Welkom ook weer aan een Gemeenschap Zeeuwsch Vlaanderen, die, naar we van mevr. Schoutsen vernemen, weer op actief begint te komen. De berichten uit de Dienst Geestelijke Verzorging in de Strijdkrachten zijn goed. Er komen een paar man bij, en nu de heer Spoelstra de hoofdraadsman assisteert kunnen allerlei zaken die van een centrale aanpak afhankelijk zijn, ook beter lopen. Hiertoe behoort de werving

voor cliënten in de kaderopleidingen.

Opnieuw is er gesproken over de vacature voor penningmeester. Ter sprake kwam onder andere of de secretaris, die de penningen toch al waarnemend beheert, die post maar niet zal houden. Maar dan moet er wel een nieuwe algemeen secretaris komen. Verder beraad in het presidium en vervolgens weer op de volgende vergadering.

Er waren twee punten uit het Humanistisch Perspectief aan de orde. Daarbij was de derde lezing over vrije meningsuiting. Sorgedragers maakt hierover nu de eindversie, die gepubliceerd zal worden. Het tweede punt was de ontwikkelings-samenwerking, waar Wichers een eerste lezing over maakte. Hij maakt, opmerkingen genoteerd hebbende, ook de tweede.

AJW

Exploitatie van de zeebodem

door A. E. Gerretsen

Het mag thans wel als een vaststaand feit worden aangenomen dat de *exploitatie van de zeebodem* een geheel nieuw tijdperk voor de mensheid inleidt. Commercieel, technisch, politiek.

Deze ontwikkeling bergt enorme gevaren in zich, vergelijkbaar met de machtsstrijd van de laatste honderd jaar wat betreft petroleum en andere mineralen zoals goud, koper, tin en aluminium op het vaste land. Maar veel riskanter door een totaal veranderde machtsverdeling in de wereld en een niet te vergelijken arsenaal van machts- en pressiemiddelen.

Met de geschiedenis van deze economische strijd voor ogen — een strijd gekenmerkt door tientallen grote en kleine oorlogen, slavernij, misdaad, corruptie, gigantische machtsconcentraties, revoluties en contra-revoluties, armoede, honger en mateloze weelde — met dit recente goddeloze en heilloze dieptepunt in onze menselijke geschiedenis als een teken aan de wand, zouden de volken aan het begin van deze grootse ontwikkeling der zeeën, die door het in generaties verworven vernuft van vele nationaliteiten realiseerbaar wordt, een historisch besluit moeten nemen. Een besluit dat eindelijk het bewijs levert dat de nu levende generatie haar verantwoordelijkheid kent voor de generaties die na haar komen. Een besluit dat eindelijk de steeds met de mond beleden principes van gelijkgerechtigheid, van „één wereld”, een vast fundamenteel zal geven waarop verder kan worden gebouwd.

Dit besluit is: dat alles wat uit of van de zeebodem wordt gewonnen onder de naties van de wereld zal worden verdeeld volgens een te ontwerpen verdeelsleutel. (Waarschijnlijk zal het inwonertal hiervan een der belangrijkste factoren zijn.)

Dit betekent natuurlijk niet dat elk land de grondstoffen zelf in ontvangst moet nemen en verwerken. Hij kan zijn aandeel verkopen. Ieder land ontvangt dus of de goederen of de inkomsten uit de exploitatie der zeeën.

De exploitatie zelf kan bijvoorbeeld na inschrijving worden gegund aan een gespecialiseerd bedrijf. Ook is het mogelijk dat de UNO het werk in eigen beheer verricht.

Het principe van de Vrijheid der Zeeën moet op dit moment dat de volkeren der aarde de historische basis kunnen leggen voor een werkelijke wereldorde, in absolute consequentie worden gerealiseerd.

Het moet duidelijk zijn dat juist het ontbreken van het bezitsrecht op de zeeën, of zo men wil, het universeel bezit van de zeeën, voor de mensheid een nieuwe uitdaging is. Een uitdaging om ditmaal naar maatstaven van recht en harmonie te scheppen, waar men in de voorgaande eeuwen zich onbegrensd aan zelfzucht en machtswellust heeft overgegeven.

Het is beangstigend dat ook nu verantwoordelijke leiders van de grote naties onverdroten doorgaan om ook ten aanzien van het zeerecht hun oude immorele gedragslijn te volgen ter handhaving tegen elke prijs van een economisch imperialisme. Maar nimmer heeft het goedwillende deel der mensheid betere kansen gehad om het aloude recht van de sterkste te breken dan bij de zeeën onzer aarde, waar geen bewoners tegen elkaar kunnen worden uitgespeeld, niemand rechten kan doen gelden en het gezamenlijke, door generaties ontwikkelde vernuft wordt ingezet om de totale mensheid materieel en geestelijk welzijn te brengen.

Het is voorbarig om nu reeds te voorstellen hoe zeer de hier geschetste strekking positief zal doorwerken op andere gebieden, internationaal en nationaal, tussen rassen, tussen politieke blokken, enz.

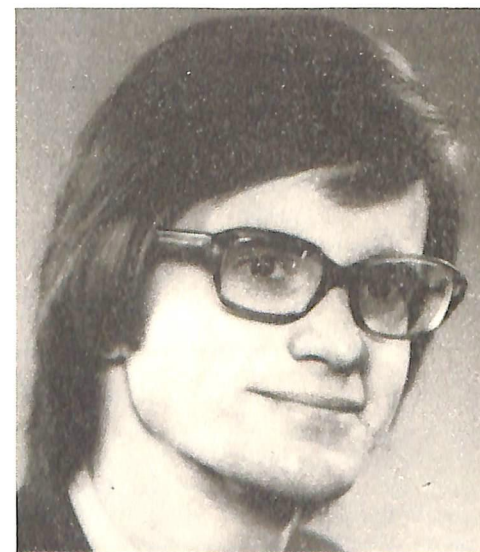
Een belangrijk aspect van deze wereldhuishouding der zeeën is dat op de duur, als de exploitatie belangrijke baten gaat afwerpen, het „fooiensstelsel” tussen rijke en arme landen — een miserabel, schrijnend proces dat het mensdom meer scheidt dan verbindt — kan verdwijnen.

Nieuwe H.B.-leden

Drs. G. B. Kosse, geboren in 1945, woont in Amsterdam en vervult de vacature van I. van der Willik. Hij is als psycholoog werkzaam bij de sectie programmeringsinformatie Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs. Hij is oud-vrijwilliger sociale maatschappelijke hulpverlening (diploma H.O.I.), oud-directeur telefonische hulpdiensten en oud-lid van het gemeenschapsbestuur Amsterdam. Als lid heeft hij zitting in de taakgroep Wetenschappelijk Werk.

Publikaties: „Het georganiseerde humanisme in Nederland”, „Persoonlijkheidseigenschappen van de georganiseerde humanist”.

Drs. P. G. Postma, geboren in 1947, woont in Zaandam en vervult de vacature van R. Sorgedragers. Als doctorandus in de economie is hij directie-medewerker bij Bruijnzeel in Zaandam. Hij was al eerder hoofdbestuurslid van mei 1972 tot januari 1974 (beëindigd wegens vertrek naar het buitenland). Ook is hij oud-lid taakgroep Publiciteit en de taakgroep Internationale Zaken. Tevens oud-jeugdsecretaris en stafid I.H.E.U. en oud-lid werkgroep Productie/Consumptie (ecologie-project). De heer Postma zal pas tegen het einde van het jaar beschikbaar zijn.

Soms voel je iets heel diep

„Er is tegenwoordig geen kind in Nederland dat niet op een of andere manier in contact komt met allerlei uitingen van religieuze aard... Met dat gegeven kun je op school twee kanten op: je kunt het negeren, of je kunt er mee werken. Dit laatste omdat je van mening bent, dat door bewust op dit gegeven in te gaan, je religieuze gevoelens bij de kinderen kunt opwekken, stimuleren en bespreekbaar maken, zodat ze een rol in hun leven kunnen spelen en niet naamloos, weggestopt of onontwikkeld hoeven te blijven”.

Om dat te stimuleren verzorgde de Stichting Nederlandse Onderwijs Televisie in het seizoen 75/76 een drietal programma's over religieuze ervaringen: „Soms voel je iets heel diep”. Bovenstaande tekst werd genomen uit een bijbehorend onderwijzersboek waaraan — evenals de t.v.-programma's — onze vormingsleider Albert Nieuwland meewerkte. Hij stelde het boek samen met Jan Habraken. Een aantal passages uit dit boek nemen we graag over, omdat velen het t.v.-programma gemist zullen hebben en de inhoud toch een breed publiek verdient.

Wat zijn religieuze ervaringen?

De woorden „religieus” en „godsdienstig” worden nogal eens door elkaar heen gebruikt, alsof ze het zelfde zouden betekenen. Dit is ook wel begrijpelijk: veel van het religieuze leven in Nederland werd gekanaliseerd binnen de gevestigde godsdiensten. „Religieus” is echter een algemener begrip dan „godsdienstig”. *Religieus zijn de menselijke ervaringen van schroom en verbondenheid, die zo'n intensiteit kunnen hebben, dat ze grotendeels iemands kijk op het leven bepalen en dit leven zin geven.*¹ Religieuze ervaringen kunnen betrekking hebben op mens en medemens, mensheid en wereld, natuur en kosmos. „Godsdienstig” is een begrip dat onder het algemene begrip „religieus” valt, wanneer het gaat om dezelfde intense ervaringen, maar waarbij datgene, waar ze op betrekken zijn, gezien wordt als verwijzend naar een (persoonlijke) god. We zullen het in het vervolg vooral hebben over het algemene begrip. Onze opvatting is, dat religieuze ervaringen algemeen-menselijke ervaringen zijn, die soms de vorm van godsdienstige ervaringen kunnen aannemen.

¹ „Religie” wordt vaak teruggevoerd op twee Latijnse stammen: „religare” „beschouwen met het oog op”, waar ook „met schroom of met ontzag kijken naar” van afkomstig is en „religare”, dat „binden” betekent. (Prisma Latijns-Nederlands Woordenboek, Utrecht 1959).

Doorbreking van het alledaagse

*Bij de zee staat een man met een schelp aan z'n oor
hij luistert naar het eeuwige lied
achter z'n rug zingen de golven
hij hoort ze niet.*

Deze regels van Rikkert Zuiderveld typeren wat we hier willen zeggen: onze zintuigen zijn vaak verstopt geraakt. We hebben een schelp nodig om de zee te horen, want we staan er met de rug naar toe en we horen hem niet. We sukkelen door de dagen heen, we verdrinken in het „gewone”.

*In het huis in de tuin bij de zee speelt een kind
het houdt van alles wat het ziet
het stuurt de golven en de vlinders
en twijfelt niet.*

Kinderen kunnen met minder vooroordelen, onbevangener dan volwassenen, waarnemen. Je zou het de „poëtische of beeldende” blik kunnen noemen.

Maslow heeft er op gewezen dat veel topervaringen niet als zodanig op tafel komen, vanwege een bepaalde weerstand om ze bewust te maken en vanwege de moeilijkheid om ze in woorden te vangen. Onze programma's willen in de eerste plaats kinderen laten „zien” dat mensen in het algemeen religieuze ervaringen kunnen hebben, in de tweede plaats dat deze zich helemaal niet in zulke „bijzondere” omstandigheden hoeven af te spelen, maar overal in het dagelijkse leven kunnen voorkomen. In de derde plaats willen we kinderen op het spoor zetten dergelijke ervaringen bij zichzelf, ook al zijn ze pril en geen topervaringen, te noemen, te herkennen, bewust te maken en te „voeden”. Er werden 3 thema's gekozen: water, eten en spel. Bij het thema water werd bijvoorbeeld aandacht besteed aan water als levensbrenger, als reiniging, als genezing, als dood en als overwinning van de dood, van verstarring, van de angst. Bij het thema Eten aan Eten als leven, als offer, als deel hebben aan en als vieren.

Een voorbeeld van Eten als offer in de vorm van dit mooie symbolische verhaal:

Brood voor zieleheil

Toen de heilige Rabbi Menachem-Mendel van Romanow in zijn jeugd in de stad Pristik woonde, leed hij met zijn jonge vrouw bittere armoede. En zo dikwijls de Rabbi vastte, zo dikwijls vastte ook zijn vrouw. De Rabbi zat de hele dag in het gebedshuis en studeerde, en zijn vrouw spon en voorzag daarmee in het onderhoud van zichzelf en de haren. Eens gebeurde het dat zij drie dagen achtereen niets verdiend had; ze had niet eens een stuk droog brood en beiden vastten.

En de vrouw zei bij zichzelf: „Als dat zo verder gaat, kunnen wij beiden van de honger sterven. Ik wil proberen naar de bakker te gaan en hem te vragen, of hij mij een stuk brood wil borgen. Ik zal het dan naar mijn man brengen, die in het gebedshuis studeert en al in drie dagen niets gegeten heeft.” Maar toen zij bij de bakker kwam en haar verzoek deed, wilde hij haar niets borgen, omdat zij nog een schuld had staan van een vorige keer. Ze ging de bakkerswinkel uit en de tranen rolde haar over de wangen. Toen de bakker de vrouw zag weglopen, overdacht hij de zaak nog eens, riep haar terug en zei tot haar: „Als je me jouw aandeel in de toekomstige wereld afstaat, geef ik je het brood.” De vrouw overlegde wat zij moest doen. Tenslotte zei ze bij zichzelf: „Ik wil mijn man niet van de honger laten sterven. Kome wat komt!” Toen wendde ze zich tot de bakker en zei: „Geef mij brood en kaas, en ik sta je daarvoor mijn aandeel in de toekomstige wereld af.”

De bakker gaf haar wat ze verlangde, en ze ging ermee naar het gebedshuis. Ze legde het brood en de kaas op de tafel, waaraan haar man zat, en bleef zelf bij de deur staan. Haar man waste zijn handen, sprak het gebed en at. Toen vroeg hij haar: „Waarom blijf je daar staan?” Want anders als ze hem eten bracht, placht ze meteen weer weg te gaan. De vrouw begon te wenen en zei: „Mijn lieve man, je weet toch, hoe moe en ellendig ik me voel. Mijn enige hoop was de toekomstige wereld in het hierna-maals. En nu heb ik mijn aandeel in de toekomstige wereld verkocht.” En ze vertelde haar man de hele geschiedenis. En hij troostte haar en zei: „Ween niet! Want een ogenblik voor je binnenkwam, werd ik door hongerkrampen overvallen, en als je me geen brood had gebracht, dan zou ik nu gestorven zijn. Je hebt je dus een nieuw aandeel in de toekomstige wereld verworven, doordat je brood kocht en mij daarmee het leven redde. Want wie een jood van de dood redt, is als iemand die de hele wereld redt. Wat zou je dan nog treuren en jammeren over het aandeel in de toekomstige wereld dat je verkocht hebt?”

Uit: Chassidische verhalen (Ambo-Bilt-hoven)

Identiteit en noodzaak van Geestelijke

Geestelijke verzorging is uit de tijd. Kan door psychologen enz. worden overgenomen (zie onder 1)

Hier is dan de plaats om de vraag: Wat is geestelijke verzorging eigenlijk, wat is haar eigen plaats, haar eigen karakter en taak, haar eigen en eigenlijke identiteit, te beantwoorden. Welnu, om het dan maar aanstonds duidelijk te zeggen: geestelijke verzorging is de steun die vanuit en door middel van (met het middel van) de levensovertuiging gegeven kan worden, in het bijzonder aan mensen die in moeilijke omstandigheden resp. in crisissituaties verkeren, maar ook zonder dat, om met het leven in het algemeen in het reine te komen. De levensvisie, de levensovertuiging zelf is het steunverlenend element.

Als, zoals we in het voorgaande menen te hebben aangetoond, de levensovertuiging van zo groot belang is voor de mens, dat zij hem steun en houvast biedt en tal van andere essentiële functies vervult, dan is het, ondanks alle versluiering daarvan in de tegenwoordige tijd, vanzelfsprekend daaraan een aparte aandacht te besteden.

De mens kan eigenlijk alleen met zijn problemen en levensvragen verder komen als hij ze weet te vatten in een allesomvattende visie of overtuiging omtrent leven en zijn. Dan pas kan hij leed en dood, schuld en tekort, goed en kwaad, recht en onrecht, zijn verhouding tot het onbekende en nog zoveel meer hun plaats geven. Dan pas — als hij de dingen van het leven heeft geïntegreerd in zijn bestaan, d.w.z. tot een eenheid heeft gebracht in zijn levensovertuiging — dan pas kan hij leven in harmonie met zijn bestaan. In deze diepere zin kan men zich met zijn persoonlijke situatie eerst verzoenen als men zich verzoend heeft met de menselijke situatie in het algemeen. Humanistisch uitgedrukt: men moet vrede verwerven met het zo-zijn der dingen. Christelijk uitgedrukt: men moet zich aan God en zijn voor mensen ondoorgrondelijke bedoelingen toevertrouwen. Dit sluit strijd om verbetering van de situatie waar mogelijk niet uit, maar in.

Om het wat concreter te maken: De problemen van ouder worden en dood zijn niet in feitelijke zin op te lossen. Ze zijn alleen op te lossen, resp. men kan er alleen verder mee komen als men ze hun plaats geeft in het totale geestelijke bestaan.

Hulp verlenen bij dit geestelijk in het reine komen met de dingen is de typische taak en verantwoordelijkheid van de geestelijke verzorging. Het is een aparte discipline, die niet door maatschappelijk werk, psychotherapie enz. kan worden vervangen. De geestelijke hulpverlening is rechtstreeks met de levensovertuiging verbonden.

We onderschrijven nog geheel wat we in 1952 in „Mens en Wereld” nr. 10 (Humanistisch Verbond) schreven:

„Zulke geestelijke steun kan alleen gegeven worden vanuit en tegen de achtergrond van een gefundeerde levensovertuiging. Wie zelf niet put uit diepe bronnen kan in de ander geen krachten wekken. Wie zelf geen geloof in het leven heeft kan in de ander geen geloof doen voortvloeien. Wie zelf geen perspectief ziet, hij kan de ander geen perspectief openen. Wie zelf geen diepere zin in het leven onderkent, hij kan de ander niet heenleiden naar een als zinvol begrepen bestaan”.

Dat klinkt misschien allemaal wat zwaar. En het kan doen denken aan verouderde geestelijke verzorging, waarbij het er op leek dat de geestelijk verzorger zijn geloofsovertuiging aan de patiënt of cliënt wilde opdringen. Dat is hier geenszins bedoeld. Maar wél is bedoeld, dat geestelijke verzorging, wil het werkelijk geestelijke verzorging zijn, moet doorstoten naar de achtergronden van het leven, d.i. naar de levensovertuiging. Zoals Thurneysen het in zijn „Die Lehre von der Seelsorge”, zij het in specifiek christelijke termen, zegt:

„Het zielzorgelijke gesprek beweegt zich bij wijze van spreken op twee vlakken. Het ontleent zijn stof aan de algemeen menselijke levenssituaties en deze wordt in het gesprek opgenomen, zoals ook een feitelijke toestand, een probleem, een verzoek in het gesprek wordt opgenomen en met behulp van de daarvoor in aanmerking komende psychologische en algemeen wereldbeschouwelijke gezichtspunten wordt bekeken. Dan echter voltrekt er zich iets in de loop van het gesprek, waarbij deze zich aanvankelijk aandienende gezichtspunten worden overstemd door de dieperreikende kijk op de dingen, zoals deze uit Gods Woord naar voren treedt. Het onderwerp wordt aldus in het zielzorgelijke gesprek van het gewone vlak weggetrokken en opgeheven in het licht van Gods Woord. Daarom is kenmerkend voor het zielzorgelijke gesprek dat het er in zijn gehele verloop op gericht is de menselijke aangelegenheden aan te grijpen, ze op te heffen, ze te vatten en te verwerken en ze tegelijkertijd te stellen onder een geheel nieuw oordeel, dat al het menselijke te boven gaat. Daarbij is dit aangrijpen, opheffen en onder dit oordeel stellen geen zaak van tweede orde, die aan iets van eerste orde wordt toegevoegd, maar het is de gehele zin van het gesprek, datgene wat eigenlijk gewild en bedoeld is. Het gehele gesprek is er van het begin af aan op gericht dat het tot deze overgang zal komen”.

Het is, zoals gezegd, typisch christelijk

gesteld, maar je kunt het ook veralgemenen. Bijv. aldus:

„Dan echter voltrekt zich iets in de loop van het gesprek waarbij de zich aanvankelijk aandienende gezichtspunten worden overstemd door de dieperreikende kijk op de dingen zoals deze in de levensovertuiging naar voren treedt”.

En:

„Daarom is kenmerkend voor het geestelijke verzorgingsgesprek dat het er in zijn gehele verloop op gericht is de menselijke aangelegenheden aan te grijpen, ze op te heffen, ze te vatten en te verwerken onder het licht van een allesomvattende levensovertuiging.”

Enzovoort. Want dáár ligt het specifieke van geestelijke verzorging.

Dat heeft niets te maken (tenminste dat hoeft niets te maken te hebben) met enigerlei vorm van indoctrinatie, maar het heeft alles te maken met het veralgemenen en in een wijder verband gaan zien van het persoonlijke probleem en het daardoor beter weten te plaatsen en te verwerken en (eventueel) te aanvaarden. Als de geestelijke verzorging daar niet toe komt en de geestelijke verzorger stil blijft staan bij de enkele, hoe goed ook bedoeld en hoe warm ook overkomende belangstelling voor de patiënt en zijn wedervaren, dan is er m.i. van geestelijke verzorging nog geen sprake. Het is de „skill”, de vakbekwaamheid van de geestelijke verzorger om de signalen te verstaan die heenwijzen naar de behoefte om op de diepere levensvragen in te gaan. Als die signalen er niet zijn dan is er op dat moment geen behoefte aan geestelijke verzorging, maar laat de geestelijk verzorger zich daarop niet verkrijken. De mensen leggen hun problemen lang niet altijd zo maar op tafel. Er zijn veel psychologische mechanismen die hen daarvan weerhouden: men verdringt zijn moeilijkheden zodat men ze zelf niet herkent; ze blijven vaag, zodat men ze (nog) niet onder woorden kan brengen; men heeft angst zich bloot te geven; men heeft geen vertrouwen meer, niet in God en in geen enkel mens; men is apatisch geworden enz. Daar moet hulp bij worden geboden.

En nu is mijn probleem weer, dat ik toch misschien misverstaan zal worden. Dat men bij het lezen van deze regels denkt: Moet het dan toch weer die oude kant op; dat de levensovertuiging koste wat kost moet worden aangedragen. Maar dat bedoel ik er niet mee. Ik bedoel er mee dat in elk echt geestelijk verzorgingsgesprek de levensovertuigelijke elementen aanwezig zijn, lang niet altijd expliciet, maar zeker en meestal impliciet. En dat ze in het gesprek komen door het rechte functioneren van de geestelijk verzorger. Die niet eens veel zegt, maar wel zijn schaarse woorden en vragen daarop richt.

Verzorging (2)

door C. H. Schonk, humanistisch geestelijk raadsman

Laten we het concreet maken aan één enkel voorbeeld. Ik sprak met een vrouw die het inderdaad moeilijk had. Ergens in haar exposé laat ze de verzuchting vallen: „Het leven is soms wel moeilijk”. Ik reageer daarop met de voorzichtig gestelde vraag: „Vindt u het vreemd dat het leven zijn moeilijkheden meebrengt?” En het gesprek kreeg de dimensie waarvan boven sprake was. Zij ging haar probleem zien in het licht van de algemeen menselijke problematiek, kon het daardoor beter plaatsen, verwerken en aanvaarden. De inhoud van het gesprek zal natuurlijk anders zijn als het gevoerd wordt tussen godsdienstige partners dan wel tussen mensen die van humanistische levensmotieven uitgaan.

En vanzelfsprekend moet er — ook bij geestelijke verzorging — alle ruimte zijn voor een heel gewoon, alledaags gesprek, ter inleiding op wat er nog kan volgen, om elkaar te leren kennen en om tot de juiste relatie te komen, maar dat is voorwaarde tot, en nog niet het wezenlijke van geestelijke verzorging.

Overigens geen onbelangrijke voorwaarde! De geestelijk verzorger moet de mogelijkheid hebben om persoonlijk contact met de patiënt te leggen. En schriftelijke annoncering van de mogelijkheid voor de patiënt om van zijn diensten gebruik te maken heeft geen effect. Mede vanwege de eerder genoemde psychologische mechanismen die mensen verhinderen met hun persoonlijke problemen voor den dag te komen.

Na dit alles kunnen we de eigen aard, de identiteit van geestelijke verzorging nu ook omschrijven als die hulpverlening die gericht is op het versterken, het levend en functioneel maken van de levensovertuiging, resp. van de functies van de levensovertuiging en hun steun en houvast verlenende kracht. Bij christenen dient het m.i. (om een beeldrijke uitdrukking van een priester te gebruiken) te gaan om „de draad naar boven” te versterken of te herstellen (die zich overigens ook in horizontale draden kan manifesteren; bij humanisten om de vele en veelal mysterieuze draden voor het leven saam te weven tot één voor de niet-godsdienstige mens beschikbaar leefpatroon, al zal de patiënt zelf bepalen wat voor hem bruikbaar is en wat niet. In dat laatste geval geen „eeuwige waarheid” maar een gezamenlijke worsteling om waarheid).

Over de andere aangevoerde vormen van gebrek aan zicht op de identiteit van geestelijke verzorging kunnen we nu kort zijn.

Mijn levensovertuiging is er alleen voor mijzelf, niet voor de patiënt
(zie onder 4 c)

Op z'n slechtst betekent dit, dat een levensovertuiging voor de patiënt in zijn levensproblematiek geen functie zou

hebben, zoals dat in de eerder uit Vrij Nederland en het artikel van Smith genomen citaten tot uitdrukking komt. Overigens wel vreemd de levensovertuiging wel als de eigen inspiratiebron te ervaren en dan de betekenis van die inspiratiebron voor de patiënt niet te zien. De functie van de levensovertuiging — juist voor de patiënt — is in het bovenstaande voldoende aangetoond.

Op z'n best betekent het evenwel, dat de geestelijke verzorger er mee bedoelt. Het gaat in de geestelijke verzorging niet om mijn levensovertuiging, maar om de patiënt te helpen zijn eigen levensovertuiging te versterken en functioneel te maken. Hierover spreken we graag nader in een vervolgartikel, dat zal handelen over de extra bezwaren die er tegen humanistische geestelijke verzorging worden ingebracht. Het onderhavige artikel gaat over geestelijke verzorging in het algemeen.

Gewone menselijkheid is voldoende
(zie onder 3)

Men zal van schrijver dezes, als humanist, niet verwachten dat hij gewone menselijkheid (die overigens niet zó gewoon is) laag schat. Maar het volledig bij de ander zijn, hem met belangstelling en empathie benaderen is, hoe belangrijk en steunverlenend dat op zichzelf ook kan zijn, geen geestelijke verzorging. Het vermogen tot empathie is wel een voorwaarde tot geestelijke verzorging. Blind geworden door het terecht geziene belang ervan gaat men het gemakkelijk verabsoluteren en het tot het eigen en wezenlijke van geestelijke verzorging bestempelen. Dat ligt echter, zoals boven besproken in het functioneel maken van de levensovertuiging. Een alleen empathische benadering kan de patiënt eerder afhankelijk maken dan dat hij zelfstandig met de levensproblematiek klaar komt.

Wanneer „gewone menselijkheid” voor geestelijke verzorging voldoende zou zijn, dan zouden we de geestelijke verzorging aan verstandige, wijze en rijpe mensen met een sterk vermogen tot empathie kunnen toevertrouwen en zouden er dan geestelijke verzorgers van godsdienstige en humanistische huize nodig zijn. Als dat zo was, zouden we dat ook moeten erkennen en zouden kerken en Humanistisch Verbond af moeten zien van hun bemoeienis met geestelijke verzorging. En als geestelijke verzorgers zelf die uitsluitende nadruk op het inlevingsvermogen en de relatie leggen, dan hebben zij zichzelf als representanten van een levens- of geloofsovertuiging overbodig gemaakt.

Dat deze opvatting bij „leken” voorkomt is begrijpelijk en blijkt o.a. uit het feit dat er ziekenhuizen zijn die liever zulke op grond van hun persoonlijke habitus gekwalificeerde mensen als geestelijk verzorger aanstellen dan dat deze boven-

dien nog door hun geestelijke achtergrond zijn gekwalificeerd, en bepaald en benoemd. Hoe oneerbiedig dat ook t.o.v. dit soort geestelijke verzorgers klinkt, met betrekking tot wat geestelijke verzorging werkelijk is, leidt dit tot beunhazerij. Geestelijke verzorging is een vak, dat in de goede habitus, en een opleiding en een levensbeschouwelijke achtergrond vereist.

Het zijn de maatschappelijke structuren (zie onder 5)

De mensen die denken dat menselijke ellende uit verkeerde maatschappelijke structuren voortkomt en dat het ook de structuren zijn die de mens in zijn ont-plooiing belemmeren, hebben — ten dele — gelijk. Maar waarin zij geen gelijk hebben, dat is dat door actie voor verandering van die structuren geestelijke verzorging overbodig en zelfs schadelijk is.

Ze zien dan in de eerste plaats over het hoofd, dat er existentiële levensvragen zijn die ook in de best denkbare maatschappelijke structuur (en welke is dat?) blijven bestaan en dat het daar juist in de geestelijke verzorging om gaat: hoe kom ik klaar met het leven op zichzelf, inclusief de maatschappelijke structuren? In de tweede plaats leven we in het heden en moeten we in dat heden met het leven klaarkomen. (Of we moeten mest willen zijn op de velden van de toekomst.) Het is eerder zo dat een welbewuste en functionerende levensovertuiging leidt tot actie! Wie weet wat hij met het leven en structuren ontmoet die met zijn kijk op het leven in strijd zijn, zal juist vanuit zijn levensovertuiging die structuren te lijf gaan. Geestelijke verzorging bedekt geen structuren, zij resulteert in de behoefte om aan verandering van structuren te werken. Uiteraard aan zodanige veranderingen als door de eigen levensovertuiging ingegeven zijn.

Maar met alleen maar strijd voor verandering van de structuren laat men de mens die (nog) binnen deze structuren moet leven in de kou staan.

We hopen met al het bovenstaande en de identiteit, de eigen geaardheid, en de noodzaak van geestelijke verzorging te hebben aangetoond. Ook een afgrenzing naar de zijde van psychologie, psychotherapie, maatschappelijk werk enz., lijkt nu overbodig, hoezeer ook deze disciplines elkaar kunnen overlappen en samen moeten werken.

Zoals eerder gezegd, zullen we in een vervolgartikel nader ingaan op de weerstanden die er nog extra tegen humanistische geestelijke verzorging bestaan.

Gemeenschap Amsterdam 30 jaar

De gemeenschap Amsterdam vierde op maandagavond 1 juni haar dertigjarig bestaan met een „loop-in”. Onder leiding van Casper Vogel gaven vier sprekers een uiteenzetting over hun werk. Albert Nieuwland sprak over ontmoetingsgroepen, Nettie Klein over de IHEU, Rob Tielman als h.b.-lid over geest, verzorging en Ila Schoutsen zong op de wijze van „Schipper mag ik overvaren” over het vormingswerk.

Er ontstond daarna een discussie. De oudere leden haalden herinneringen op en trokken de conclusie dat veel van de oude idealen niet verwezenlijkt zijn. De jongere leden drongen aan op een actievare houding van het h.v. in maatschappelijke zaken als bijv. de affaire Bloemenhove. Rob Tielman antwoordde op deze laatste opmerkingen onder meer dat je moet oppassen voor een inflatie van telegrammen.

Zeeuwsch-Vlaanderen weer aktief

Nadat de gemeenschap Zeeuwsch-Vlaanderen jarenlang een sluimerend bestaan heeft geleden, is het nu opnieuw ontwaakt. Op 5 mei kwamen enkele leden en belangstellenden bij elkaar in Biervliet. Er werd onder meer uiteengezet waarom het zo lang „stil” was geweest en er werd een nieuw bestuur gekozen. Voorlopig zal als voorzitter optreden: Jan van Megen, Gentsestraat 40, Biervliet. Als contactpersoon voor Terneuzen e.o.: Digna Blaauw, Schoolweg 15, Terneuzen. Voor Sas van Gent e.o. Willem van der Vecht, Zeedijk 3, Westdorpe. Voor Groede e.o. Leo van Witsen, Schuivlotstraat 16, Groede.

Vakantie

In verband met vakantie van de redactie zal het 1 augustus-nummer van Humanist vervallen. Tevens willen we onze verontschuldiging aanbieden voor de late verschijning van de nrs van 1 en

15 juni; veroorzaakt door moeilijkheden op de drukkerij en misverstanden.

Wijze van contributie betalen

Gelukkig hebben destijds heel veel leden gevolg gegeven aan ons verzoek uitsluitend hun contributie te betalen onder gebruikmaking van de door ons toegezonden acceptgirokaart. Wanneer men namelijk met een blauwe girokaart of een bankoverschrijving betaalt moet e.e.a. in verband met de verwerking door de computer weer opnieuw door onze (onderbezette) administratie worden gecorrigeerd.

Toch zijn er nog een aantal leden die de acceptgirokaart nog steeds niet gebruiken.

Nogmaals een vriendelijk doch zeer dringend beroep op hen om deze *uitsluitend* te gebruiken. U bewijst er ons echt een dienst mee.

Bij voorbaat dank.

Administratie centraal bureau
Humanistisch Verbond

„Warme menselijke elementen”

In de „Humanist” van 15 april 1976 stond een vraaggesprek met de nieuwe centraal geestelijke raadsman bij het Humanistisch Verbond: Richard Lukács. Ik geloof het Verbond te kunnen feliciteren met deze nieuwe man, bij wie het enthousiasme voor zijn functie uit zijn woorden duidelijk is op te maken.

Er is meen ik toch aanleiding om een opmerking te maken over één van zijn antwoorden, waarbij hij — in kort bestek en dus wellicht snel generaliserend — een m.i. verwarrend beeld over „maatschappelijk werk” schept.

Op de vraag „ken je de H.O.I.-opleiding al en ga je die ook volgen?”, antwoordde Lukács: „Ja, daar ga ik zeker mee beginnen. Het vakkenpakket spreekt me erg aan. *In het bestaande maatschappelijk werk is men zo instrumenteel bezig, wordt de mens op een bijna uitsluitend technische manier benaderd.* Daar komen maatschappelijk werkers dan mee in de knoei, ze krijgen het gevoel dat ze mechanisch hulp bieden. Een organisatie als het humanistisch H.O.I. heeft elementen als vaardigheid maar daarnaast ook aandacht voor de *warme menselijke elementen*”.

Na zulke uitspraken komen bij mij al snel vragen op, zoals: Hoe komt Lukács aan de mening dat het bestaande maatschappelijk werk instrumenteel bezig is en wat verstaat hij daaronder? Wat is een bijna uitsluitend technische benadering? Ik kan me dat echt niet zo goed voorstellen. De suggestie wordt gedaan als zouden maatschappelijk werkers worden opgeleid om mechanisch hulp te bie-

den. Kent Lukács voldoende maatschappelijk werkopleidingen? Kent hij daarnaast voldoende de H.O.I.-opleiding? Hij zegt wel dat er op die opleiding aandacht gegeven wordt aan warme menselijke elementen. Waarbij m.i. weer een suggestie wordt gegeven als zouden andere opleidingen geen aandacht geven aan deze „elementen”.

Kortom: er wordt een beeld over „het bestaande maatschappelijk werk” geschetst, dat Lukács naar mijn mening niet bedoeld kan hebben. Zelf ben ik als maatschappelijk werker werkzaam geweest bij de Gem. Sociale Dienst in Amsterdam (evenals Lukács) en werk nu als zodanig bij een Stichting voor algemeen maatschappelijk werk in West-Friesland. Uit ervaring en vanwege mijn opleiding zou ik een ander (wellicht te positief) beeld van het bestaande maatschappelijk werk en opleidingen kunnen schetsen. Dit zou echter eveneens generaliserend, subjectief en onwettelijk zijn.

De waarheid ligt in het midden. Maar wel een heel belangrijke waarheid, die iedereen, dus ook de lezer van de Humanist, als eventueel toekomstig cliënt, zelf kan ervaren.

Het door Lukács geschetste, maar misschien niet bedoelde beeld van de „bijna uitsluitend technische” benadering is dan natuurlijk geen aantrekkelijk beeld! Ik geloof echter dat in *iedere* (hulpverlenende-) relatie allereerst die „warme menselijke elementen” moeten bestaan en er dan pas *samen* verder gepraat en gewerkt kan worden aan het vinden van mogelijke verlichtingen van materiële en/of immateriële problemen. Daarbij

kàn een opleiding voor de ene MENS (maatschappelijk werker, raadsman, etc.) een belangrijke voorsprong zijn voor het *in de relatie* met de andere MENS (hulpvrager, cliënt, etc.) vinden van wegen, die de laatste persoon zelf mogelijkheden aanreiken voor het oplossen van zijn problemen. Die „voorsprong” ligt meestal in theoretische kennis over menswetenschappen (bijv. hum. psychologie), samenlevingsstructuren, etc., maar blijft theorie, die in iedere relatie weer opnieuw praktische inhoud krijgt. En die relatie is een zaak van verschillende mensen.

Als Lukács bedoelt dat een opleiding nooit genoeg aandacht kan geven aan het meer „mèns” maken (vorming, zelfkennis, etc.) van de „hulpverlener”, dan ben ik het met hem eens.

Dat er, zoals Lukács zegt, maatschappelijk werkers zijn, die het *gevoel* hebben „mechanisch hulp” te bieden, kan wellicht te maken hebben, met de onervarenheid theoretische kennis om te zetten in het je „eigen” maken van die theorie. Dus het in je persoonlijkheid — en daardoor in de relatie — laten doordringen. Maar dat is m.i. wel heel wat anders dan „mechanisch” hulpverleners!

J. A. Buitink

ANTWOORD AAN BUITINK

Ik dank de heer Buitink voor zijn reactie en ben het met hem eens, dat mijn uitspraak over het bestaande maatschappe-

Rokers en niet-rokers

In het stukje „Verbieden of niet?” in de Humanist (1-4-1976) werd ik vooral getroffen door een zinnetje tussen haakjes: *(En niet-rokers kunnen zich verweren tegen rokers.)*

Het is wel typerend voor de instelling van een samenleving dat een categorie mensen zich moet *verweren* tegen iets waarin een andere categorie zich, alleen al uit een oogpunt van beleefdheid, gerust wat zou kunnen matigen.

Als ik me als niet-roker moet *verweren* tegen de rokers zou ik graag willen weten hoe?

Een vriendelijk verzoek richt weinig uit. Het is soms al moeilijk om een roker in een niet-roken coupé er toe te bewegen zijn sigaret weg te doen.

Laatst waren mijn man en ik op een weekend-bijeenkomst, die erg geslaagd was — maar... er werd mäteloos gerookt tot onze wanhoop. Nauwelijks zat iedereen aan de ontbijttafel of de sigaretten kwamen te voorschijn. Tot overmaat van ramp duurde het eindeloos voordat het ontbijt op tafel kwam en de groep bleef stug doorroken. Nog voordat we een hap of een slok naar binnen kregen waren de longen gevuld met rook en de keel rauw en kriebelig.

Zelfs in je eigen huis heb je er niets over te zeggen. Als je een overredingsactie begint, of het hard probeert te spelen, blijven de mensen gewoon weg.

Dat probleem kom je ook weer tegen op je werk. Denk maar aan vergaderingen e.d.

Nogmaals, ik vraag me af hoe een niet-roker zich kan *verweren* tegen de rokers?

Harde actie? (zoals minderheden plegen te voeren). Sigaret doorknippen, of: blussen met een waterpistooltje? Dat zou weer een reden zijn om de niet-roker niet au serieux te nemen.

Ik ben benieuwd naar goede suggesties, die niet op slaande ruzie uitlopen.

Bussum, Mevr. I. Arnold

Reaktie op: „Grondtrekken van het humanisme” door P. Krug

In de tweede wereldoorlog moesten miljoenen mensen hun leven offeren voor vrijheid. Het resultaat bleef pover. Meer dan de helft van Europa en grote delen van de rest van de wereld zucht en worstelt onder de structuren van uiterst links en rechts. Een wereldheerschappij van links is op heden alleen te voorkomen door een minstens gelijke militaire macht. Dit zijn duidelijke feiten en niet te stoppen met een geestelijk gezonde theoretische verhandeling van het humanisme. Tot heden kon de democratie de genoemde knoeiers, dieven, gewichtigdoende pestkoppen enz. wel tot de orde roepen, doch tegen de tot de tanden gewapende militaire macht staan we machteloos, met de, net als in 1940, uitgeholde kracht van ons leger en de NATO.

Naar mijn mening is de mens' geestelijk reeds voldoende ontwikkeld om zich te realiseren niet op de juiste weg te zijn.

Heeft het Humanisme geen bepaalde richtlijnen ter verdediging van de democratie, om niet onder de voet gelopen te worden door de op heden meest dreigende diktatuur van het kommunisme.

Moeten we deze landen niet helpen bij de worsteling hun democratie te zuiveren? Ik dacht dat de niet-kerkelijken zeker hiervoor willen werken.

B. L. v. d. Meer, Amersfoort

Verbieden of niet?

Onder dit opschrift schreef de redaktrice in Humanist van 1 april j.l. een artikelje n.a.v. het door de ambtelijke werkgroep Meulblok aan de regering uitgebrachte rapport, dat o.a. een algeheel reclameverbod voor sigaretten en shag adviseert.

Een artikel in De Volkskrant bracht onze redaktrice aan het denken. Wat stelde dat veel zaken voor de eigen verantwoordelijkheid van de mensen dienen te blijven. De redaktrice kon dit wel onderschrijven en konkludeerde: „Tegen reclame moet een verantwoordelijk, goed voorgelichte mens toch wel opgewassen zijn (en niet-rokers kunnen zich verweren tegen rokers). En als dit niet het geval is, moet de overheid (en niet alleen zij) dáár beginnen. Niet met verbieden, hoe nobel dat ook lijkt.”

Nu adviseert de genoemde werkgroep niet, het roken te verbieden. Het gaat haar alleen om de reclame. En daar het nu wel vaststaat dat roken bijzonder schadelijk is, lijkt het me toch zeker op de weg van de overheid te liggen, waar mogelijk, beperkende maatregelen te nemen. Inderdaad dus niet verbieden, maar ook geen voet geven. In dit verband vestig ik de aandacht op het berichtje „Dalend dodental” op de laatste pagina van hetzelfde nummer van Humanist. Daarin wordt gewezen op de daling van het aantal verkeersslachtoffers. En wat zijn daarvan vermoedelijk de oorzaken? Er valt te denken, aldus het bericht, aan de snelheidsbeperkingen, de nieuwe alcoholwetgeving, de helmdraagplicht voor bromfietzers en de draagplicht van autogordels.

Ook hier dus: geen verbod van autorijden, maar wel heel ingrijpende overheidsmaatregelen, die tot verheugend resultaat hebben geleid.

Ik hoop dan ook dat de werkgroep Meulblok niet voor niets heeft gewerkt. Wil een deel van het volk het recht hebben, om zich zelf met nicotine enz. te vergiftigen, dan moeten die lieden dat zelf weten. Maar m.i. heeft de overheid dan toch tot taak, om de suggestieve aansporing door de reclame tegen te gaan.

Naast voorlichting en onderzoek zou dit een zeer gewenste maatregel zijn. Met betutteling heeft dit toch wel heel weinig te maken.

Richard Lukács

P. J. Becker

(vervolg antwoord aan Buitink)

lijk werk enige verduidelijking behoeft.

Als ik spreek over *mechanisch* hulpverleners, dan denk ik aan de *organisatie* van het hulpverleningsaanbod. Het zal Buitink niet onbekend zijn, dat de specialismen als paddestoelen uit de grond rijzen; dat het aantal hulpverlenende instellingen nauwelijks meer te overzien valt. Vaak richt men zich op één of enkele symptomen en is de kans groot, dat men voorbijgaat aan de *hele mens* achter het probleem. Dit wordt nog eens versterkt door de hoeveelheid werk, die op de schouders van de hulpverlener drukt.

Ik denk ook aan al die problemen, die niet passen binnen de bestaande dienstverlening. Met uitsluitend AOW als bron van inkomsten, kun je bijvoorbeeld bijstand krijgen voor hoge diëetkosten; een loket voor eenzaamheid bestaat er echter voor de oudere mens niet.

Natuurlijk, we kennen het open bejaardenwerk, de extra-murale zorg. Niemand, ook ik niet, zal de enorme inzet van de werkers in dit veld willen of kunnen bekritisseren. Toch is eenzaamheid onder bejaarden een schrijnend pro-

bleem. Een probleem dat echter niet zo snel (h)erkend wordt. De machine gaat pas dan draaien, als de nood zo hoog is, dat je echt niet meer verder kunt, of wanneer de omgeving je als „storend” gaat ervaren. Dan komt er hulp; hulp, die echter een stempel of je drukt; hulp, die je het gevoel geeft — terecht of niet terecht — een „geval” te zijn, het zelf niet meer te kunnen.

Op dat ogenblik hebben we gefaald, gefaald als samenleving, als mens, als hulpverlener. Dan moeten we erkennen *mechanisch* te hebben gehandeld: bij het overschrijden van een grenswaarde gaat de bel rinkelen. Dan blijkt, dat er iets goed mis is met de keuzen die wij maken.

Een maatschappelijk werker is geen automaat, maar een mens. Een mens, die menselijke relaties aangaat met anderen. Over de kwaliteit van dit handelen kun je geen generaliserend oordeel vellen — wèl over de *condities* waaronder zulk handelen moet plaats vinden. Dat bedoelde ik te zeggen.

Agenda school voor wijsbegeerte

(Dodeweg 8, Leusden, tel. 033-15020)

14/ juli, 5-10

Vacantiecursus I: Wat denkt u van de mens?

Sprekers: Mr. Dr. J. M. Bierens de Haan, Prof. Dr. B. A. M. Barendse, Prof. Dr. B. Delfgaauw, Prof. Dr. G. J. Hoenderdaal, Prof. Dr. P. Smits, Prof. Dr. J. P. van Praag, Dr. A. Constandse, Prof. Dr. J. D. Dengerink, Prof. Dr. R. Bakker, Dr. J. G. van der Bend.

15/ aug., 2-7

Vacantiecursus II: Dr. C. J. Scuurman: Zijn wij er werkelijk op uit ons-zelf te leren kennen?

16/ sept., 18 en 19

Congres zestigjarig bestaan.

Sprekers: Prof. Dr. H. Oldewelt, Prof. Dr. J. de Graaf en Dr. J. G. van der Bend.

17/ sept., 24 en okt., 1, 8, 22 en 29

Avondvervolgcursus. Drs. L. C. Fretz: Ethiek.

18/ okt., 2

Prof. Dr. G. Quispel: Eros in de Orphiek en in het Christendom.

19/ okt., 15 en 16

Konflikt en synthese (i.s.m. Civis Mundi).

20/ nov., 5, 12, 19 en 26 en dec. 3

Avondvervolgcursus. Dr. J. G. van der Bend: Samen Spinoza studeren.

22/ nov., 13 en 14

David Hume - herdenking.

23/ nov., 27

Achtergronden van liberalisme en socialisme (i.s.m. Humanistisch Verbond, taakgroep Wetenschap).

De goede God? Kom nou!

Onlangs is bij uitgever Klaas Woudt in Zaandijk verschenen *De Goede God? Kom nou!*, een drooghumoristische berijming, veelal in opzettelijke kreupelverzen, van het boek Genesis, gemaakt door Jan Post.

Het boekje werd geïllustreerd door Loek de Leeuw en Anton Constandse schreef er een inleiding voor, waarin hij vermeldt welke satirische, sceptische of atheïstische geschriften er verschenen zijn in de loop der eeuwen.

De verzen van Post doen in de verte denken aan de satirische gedichten van Wilhelm Busch en aan Goeverneurs Prikebeen, maar zij missen het puntige in de afwerking. Een teveel aan poëtische stoplappen en een slordige manier om met het ritme om te springen doen denken aan haastig werken. Maar er staat tegenover dat er prettig leesbare en humoristische wendingen en beelden in voorkomen, waarmee men zich best een tijd aangenaam kan bezighouden. Jan Post, gepensioneerd directeur van een bejaardencentrum, is overtuigd atheïst, humanist en socialist. In een interview in de Zwolse Courant zegt hij: „Met de bijbel in de hand kun je alles verklaren: moord, doodslag, dictatuur en discriminatie.”

Droge ogen

T. van Deel

Een verjaardag als vanouds. Oom Freek was er en tante Annie zat breed lachend boven haar gebak. Zo Tom kom jij je oma eens verrassen, een taartje lust je zeker niet. Haha, zal hij niet lusten nee. Oom Tinus die onopvallend naast de distributie zat stak zijn hand op en zei: goeiemorgen, wat bij hem asjemenou betekent. Maar heel gauw was het gewoon en oma liet haar nieuwe lakens zien — ja we zullen ze wel niet meer verslijten zeg ik tegen opa — en oom Freek vertelde Querido's *Jordaan* tot in finesses na. Geen bladwij had hij destijds met droge ogen kunnen lezen.

Uit: *Strafwerk*, 1969.

Van Deel, 31 jaar, publiceerde gedichten in *Tirade*, *De Gids* en *Hollands Maandblad* o.a. Hij is leraar Nederlands in Amsterdam.

Die jeugd van tegenwoordig!

In een boekje met deze titel (uitgave Ten Have, Baarn) geeft Gerard C. de Haas commentaar op 2 onderzoeken/enquêtes over het seksuele leven van jongeren in Nederland. Het eerste onderzoek werd in 1968 op initiatief van Margriet gedaan door prof. Kooy, het tweede in 1974 door de NCRV. In een bespreking van dit boek door drs. B. van Heerikhuizen in *Intermediair* trof ons het volgende citaat:

Bijzonder onvoorspelbaar waren voor mij de opmerkingen over kerk, godsdienst en „godsdienstige vorming”. Zo leest men bijvoorbeeld: „In de volwassenheid wordt de menselijke identiteitscrisis overwonnen door het geloof in Jezus Christus.” Dat de Haas dit oprecht gelooft, daaraan twijfel ik niet, maar ik vind het toch vreemd om zo'n overtuiging te presenteren als iets dat men uit dit materiaal kan afleiden. Niet dat de schrijver dat beweert, maar het is een suggestie die van de opzet uitgaat: een boekje met de uitslagen van een enquête plus commentaar daarop. Maar die toelichting is geen echte toelichting. Het is een hoogst persoonlijke visie op de enquête-resultaten door iemand met een snelle pen, een oppervlakkige kennis van de sociologie en een geringe mate van wetenschappelijke onbevangenheid.

Oosterschelde open/dicht

Onder deze titel heeft de Stichting Dijkverhoging Oosterschelde een boekje uitgegeven. Dr. R. Hueting, milieu-econoom schrijft erin hoe de schade aan het milieu beperkt kan worden. Over de betekenis van de Oosterschelde als natuurgebied schrijft Dr. D. Eisma. Het boekje is te verkrijgen door storting van f 8,50 op giro 32.69.500 van de Sticht. Dijkverhog. Oosterschelde, postbus 1000, Baarn.

Humanist

eindredakteur: Jetske Mijs.
Druk: Lumax, Utrecht.
Redactie-adres: Hum. Verbond,
Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030)
31 81 45.

Abonnementsprijs voor niet-leden:
f 18,— per jaar t.n.v. Humanistische
Pers, postgiro 58, Utrecht.

Radio & TV

RADIOPROGRAMMA'S

iedere zondag van 9.30—10.00 uur,
Hilversum I

27 juni: „Tot de dood ons scheidt”
Een programma over stervensbegeleiding. Samenstelling Rina Spigt.
4 juli: Actualiteiten vanuit humanistisch oogpunt. Samenstelling: Rina Spigt en Piet Brinkman.